

Šedá/šedivá barva a její reflexe v češtině a v českých slovnících

Posudek bakalářské práce

Bakalářská práce Barbory Fimanové se věnuje blízkým synonymům *šedá* a *šedivá*. Vychází primárně z klasické práce Brenta Berlina a Paula Kaye *Basic Color Terms* a rovněž z prací dalších, převážně polských autorů. Při vlastním rozboru lexémů *šedý* a *šediný* pak čerpá informace z výkladových slovníků a dalších příruček slovníkového typu a rovněž analyzuje data získaná z korpusu SYN2010.

Práce je celkově napsána kultivovaným stylem bez větších formálních nedostatků. Části shrnující dosavadní literaturu jsou solidní a autorka ukazuje dobrou obeznámenost s jednotlivými texty. Je však na škodu, že autorka – vzhledem k zaměření své práce – nepracuje se studii, které se věnují otázce blízkých synonym a jejich rozlišení. Prospěšné by v tomto smyslu bylo podívat se na práce Dagmar Divjak (například na knihu *Structuring the Lexicon: A Clustered Model for Near-Synonyms*), a to i proto, že se jedná o práce kognitivně lingvistické, což je i primární orientace kol. Fimanové.

Část vycházející ze slovníků a příruček slovníkového typu je rovněž zpracovaná solidně, výhrady však lze mít k obecným koncepčním aspektům. Problém představuje především rozsáhlost časového období, které autorka prostřednictvím slovníků a příruček obsahuje. Na jedné straně autorka čerpá doklady z Čelakovského, Zaorálka či z *Příručního slovníku jazyka českého*, na straně druhé pracuje například se slovníky neologismů. Netvrdím, že je to z principu špatně. Za problematické však považuji, že autorka nevěnuje pozornost času jakožto zásadnímu faktoru ovlivňujícímu zkoumaný materiál. Autorka tak na jednu stranu implicitně mluví o *šedé* a *šedivé* v současné češtině, na druhou stranu své závěry vyvozuje i z jazyka našich praprarodičů. Zároveň autorka nechává stranou to, že ve svých datech pracuje s odbornou terminologií, tedy často s uměle ustanovenými pojmenováními (například *žralok šedoun*). To, že tato pojmenování vznikla patrně uměle a nikoliv přirozeně, pak může zkreslovat celkové závěry (například o užívání slovotvorných sufixů). Tyto problémy jsou dobře vidět na tabulce 18 na straně 41 – dovoluji si tvrdit, že bez dalších informací bude málokterý současný mluvčí tušit, co přinejmenším některá slova znamenají (například *šedule*, *šedouš*, *šedovka* či *šedka*). Vypovídá to tedy něco o fungování lexémů *šedá* a *šedivá* v češtině? Předpokládá autorka, že její závěry mají psychologickou realnost? Autorka by tak měla objasnit, na co lze z materiálu, který používá, zobecňovat.

V části představující autorčin vlastní korpusový výzkum najdeme rovněž některé sporné body, a to především po stránce metodologické. Autorka pracovala s 300 výskytu každého lemmatu. To je pochopitelné z hlediska technického, je to však problematické z hlediska toho, že některé významy jsou ve výsledných vzorcích zastoupeny tak málo, že dost dobře nelze z jejich výskytů nic vyvozovat. To je dobře patrné z tabulky na straně 46 – přes 80 % všech případů jak u lexému *šediný*, tak u lexému *šedý* zaujímal význam „mající šedou barvu“ a na ostatní významy zbylo dohromady jen necelých 50 výskytů. Například u významu „neurčité území, oblast“ to pak vede k poměru výskytů 4 : 0, což je pro účely jakéhokoliv zobecnění nedostatečné. Autorka však tato zobecnění činí. Podobně nekorektní práci s čísly můžeme vidět i v tabulce 22 na straně 53, kde se uvádí „počet zaznamenaných citací designátů výrazně se lišících pouze ve frekvenci“ – poměry 3 : 7, 13 : 6 apod. však vskutku nejsou „výrazné“.

Vedle dalších spornějších bodů, které zde již nezmiňuji, bych se chtěl ještě pozastavit nad základní otázkou práce. Ta zní: „který z dvojice lexémů šedý a šedivý je označením základní barvy“. Osobně se domnívám, že se jedná o příklad „verbálního postoje“, jak o tom psal Pavel Novák. Není mi jasné, co zajímavého může odpověď na tuto otázku přinést. Domnívám se, že má smysl podívat se na rozdíly v distribuci obou lexémů, na rozdíly ve významech, které tyto lexémy nabývají, na rozdíly frekvenční apod. Autorka řadu z těchto věcí konec konců dělá. Nerozumím ale tomu, proč by hlavním cílem mělo být rozhodnutí o tom, který z lexémů dostane určitou nálepku. Zarážející je to podle mě o to víc, že Berlin a Kay pracují s označeními základních barev de facto jako s typologickými konstrukty, které mají sloužit k uchopení systému pojmenování barev v jazycích světa (jen tak dává smysl ona implikační hierarchie). Autorčino zvláštní chápání jejich koncepce je ostatně vidět i na straně 45, kde autorka říká, že šedá/šedivá má v češtině odlišné postavení ve srovnání s původní evoluční posloupností Berlina a Kaye a dokumentuje to na tabulce, z níž je patrné, že *šedá* a *šedivá* mají dohromady vyšší frekvenci než *hnědá*. Z hlediska Berlina a Kaye jde však pouze o to, že čeština používá všech 11 označení základních barev. Nesoulad s hierarchií Berlina a Kaye by teoreticky mohl spočívat v tom, že by čeština vůbec neměla konvenční označení pro hnědou, avšak pro šedou ano. Frekvence jednotlivých pojmenování je vedlejší.

Celkově se domnívám, že práce nároky kladené na obhajobu splňuje. Vzhledem k uvedeným problémům navrhuji klasifikaci **velmi dobře až dobře** v závislosti na průběhu obhajoby.

V Praze dne 10. června 2015

Mgr. Jan Chromý, Ph.D.